

Kikről és miről nevezték el a főváros tizennégy kerületét?

Magdolnaváros lesz a junius 15-én megnyíló új, XIII. kerület neve.

Amikor még mi iskolába jártunk, úgy tanultuk, hogy Budapest székesfőváros tiz kerületre oszlik. Három a jobbparton és hét a balparton. A mostani iskolágyerekek már tizennégy kerületet fognak tanulni, amelyből öt van Budán és kilenc Pesten. Az 1930-as fővárosi törvény rendelte el a főváros új kerületi beosztását, amely azonban mostanáig nem valósult meg a gyakorlatban teljes mértékben. Néhány éve hasították ki az első kerületből a tizenegyediket és a hatodik és hetedik kerület külső részéből a tizenegyediket. A tizenkettedik és tizenharmadik kerület felállítására azonban csak most kerül a sor. Sorrendben előbb a tizenharmadik nyílik meg. A négy új kerület alapos érvágást hajtott végre a főváros területén, mert a megmaradt tiz kerület alig valamivel több, mint a felét foglalja el Budapesten, míg a négy új közel felét teszi ki. Dehát érthető, hiszen az új kerületek külterületek, míg a megmaradtak belterületté váltak. Az új kerületkeresztelő alkalmából nem érdektelen végigfutni rajta: kikről és miről nevezték el az idők folyamán a főváros tizennégy kerületét.

A nagy osztozásban legrosszabbul járt az első kerület,

VÁR, TABÁN, KRISZTINAVÁROS,

amelyből kihasították a XI. és XII. kerületeket, úgyhogy a megmaradt rész mindössze 234 és fél hektár. Viszont mind a három helység, amely a kerület nevében van, megmaradt. Így a Vár, amely valamikor egy-maga alkotta a fővárost a középkorban. Azután a Tabán, amely most erős fejlődés előtt áll. A név eredete bizonytalan. Két homlokegyenest ellenkező verzió van. Egyik szerint a szó török eredetű és a hódoltság idejéből származik, azt jelentvén, hogy a hegy lába, azaz a hegy lábánál elterülő városrész. Viszont II. Endre okirataiban szerepel 1242-ben a Buda és a hévízek közt elterülő Taban-hegy, vagyis a mai Gellérthegy. A Krisztinavárost valamikor Logodnak hívták, a nevet már csak a Várhegy oldalán végigfutó Logodi ucca őrzi. A XVIII. század hetvenes éveiben kapta a nevét *Mária Krisztina* főhercegnőről, *Mária Terézia* legkedvesebb lányáról. Ebben az időben, 1765 és 1782 között Krisztina főhercegnő férje, *Albert* szász-tescheni herceg Magyarország helytartója volt. A főhercegi pár részint Pozsonyban, részint Budán lakott. Albert főherceg nevét őrzi egyébként a Budapesttel határos Albertfalva község.

ORSZÁGÚT ÉS VIZIVÁROS

A II. kerület neve. Sok monandivaló nincs róla. Elég nagy, 907 hektár. Most áll modern fejlődés előtt. Régi, kis uccái sorra eltűnnek és a kerületre az „Újlipótváros”-hoz hasonló fejlődés vár. Az országút egy része valóban átvonult rajta és a másik nevét onnan kapta, hogy a Duna mellett fekszik. Ezt a részt a középkorban Szent Péter külvárosnak hívták, de ha sor kerülne a kerület átkeresztelésére, sokkal valószínűbb, hogy a rajta átvonuló körútról Margit vagy Szent Margit-városnak fogják nevezni, legkésőbb 1942-ig. *Árpádházi Margit* születése hétszázadik évfordulójáig.

ÚJLAK ÉS ÓBUDA

A III. kerület, a főváros legnagyobb kerülete 3645 hektárjával. Ma igen elhanyagolt állapotban van, de dicső múltja tekinthető vissza. Hiszen valamikor ez volt *Nagy Lajos* idején az ország fővárosa, nem beszélve a római időről, amikor a kerület helyén volt Aquinnum. Az új hid megépítésével ez lesz Budapest legmodernebb városrésze, mert a szabályozási tervek szerint a síkságon alig marad meg egy is a régi házak közül. A város szívében közelebb fekvő Újla-

kot azelőtt Szent Jakabnak hívták. A III. kerület új neve nyilván Árpádváros lesz, ahogy az új hid: Árpád-híd és a hegyoldalon épülő nagy, nemzeti park: az Árpádpark. A

BELVÁROS

a főváros számszerint negyedik, de területre legkisebb kerülete. A mindössze 96 hektárnyi városrész, mint a neve is mutatja, nemcsak a múltban, hanem jelenleg is Budapest kellős közepén fekszik. Ezzel szemben

SZENT ISTVÁN VÁROS

két magyar király nevével dicsekedhetik. Csak tavaly kapta új nevét abból az alkalmából, hogy 1938-ban ünnepli az ország első királyunk emlékét, halálának kilencszázadik évfordulóján. Az inspirációt a kerületben lévő Szent István bazilika adta a névre. A bazilika előtti teret eddig is Szent István-ternek hívták. Most *Szent Istvánról* nevezték el a kerületet átszelő nagykörút-részt és a Duna partján fekvő hatalmas parkot is. Annak idején II. Lipót királyról nevezték el a kerületet Lipótvárosnak és a körutat Lipót körútnak. 1790 táján kapta a nevét a kerület az uralkodóról abból az alkalmából, hogy ezidőtájt kezdett a kerület fejlődni és benépesülni. A külterületek lecsépesével — a Magdolnaváros ötkerületi részének kihasításával — belváros lett az ötödik kerület is, amely ehhez képest még mindig elé nagy: 323 hektár. Ugyancsak belterületté zsugorodott előbb a Rákosváros, majd a Magdolnaváros kiválásával a VI. kerület, a

TERÉZVÁROS

is, amely 1777-ben voltaképpen *Mária Teréziától* kapta nevét. Az uralkodónő azonban tapintattal nem engedte meg, hogy nevéről nevezzék el a kerületet, amelyet így azután Szent Terézről kereszteltek el. Igazság szerint tehát Szent Teréz-város kellene, hogy legyen. Itt épült azután a terézvárosi templom is 1794-ben. Ma már mindössze 290 hektár a Terézváros területe. Még ennél is kisebb lett az

ERZSÉBETVÁROS

248 hektárjával. A VII. kerületet *Ferenc József* hitveséről nevezte el a lovagias főváros. A múlt század második felében történt ez, amikor a Terézváros az első amputáláson esett át. Oly rohamos mértékben fejlődött, hogy ketté kellett választani. A Király ucca lett a határvonal és ami a Király uccától délre esett, az lett Erzsébetváros. A népszerű királyné emlékét őrízti a külterület egy hatalmas útja, az Erzsébet királyné útja. Az új rendezés folytán ez azonban most már a XIV. kerületben van. Úgy volt, hogy az a sugárút, amely a belső Erzsébetvárost lesz hivatva átszelni, Erzsébet sugárút lesz. Évtizedekig úgy szerepelt a tervekben. Most azonban, hogy sor került a megnyitására, kiderült, hogy sem Erzsébet nem lett, sem sugárút. Többször is meg fog történi a vonala és nagy költönkről, Madách Imréről kapta nevét

Mindig is belterület volt a VIII. kerület,

JÓZSEFVÁROS,

amely arra tanít, hogy érdemes szerénynek lenni, mert míg büszke V., VI. és VII. kerületi kollégái összecsugorodtak, ő megmaradt kicsiségében 334 hektárjával valamennyit túlszárnyalja. Ennél a kerületnél ugyanaz a helyzet, mint a Terézvárosnál. Tulajdonképpen itt is egy uralkodóra, II. Józsefre, a kalapos királyra gondoltak, de a kerületet mégis Szent Józsefről nevezték el hivatalosan. 1797 óta áll itt a józsefvárosi templom. Aránylag roppant nagy az 1237 hektáros

FERENC VÁROS

is. A kilencedik kerület szintén egy Habsburg uralkodóról, I. Ferencről kapta a ne-

vét. Teréz, József, Lipót, Ferenc — a XVIII—XIX. század fordulóján indult meg Pest fejlődése. Érthető, ha a kerületeket az akkori királyokról nevezték el direkt vagy indirekt formában. A tavaly elkészült Horthy Miklós-híd fog az eddig meglehetősen elhanyagolt kerületbe új fejlődést és lendületet vinni. Végül az utolsó régi kerület, a X.,

KÖBÁNYA

nagyságra mingyárt Óbuda után következnek, amennyiben 3576 hektár. Kissé távol esik a főváros központjától, ezért meglehetősen mostohagyerek. Pedig a Gellérthegyvel egy magasságon lévő Óhegy kitűnő levegőjű és egyszerű villatelep fejlődhetne belőle, ha jobb lenne a központtal való közlekedés. Régenté a romantikusan hangzó Burgundiának hívták ezt a kerületet. I. Lipót privilégiumlevelé még fgy emlékszik meg erről a városrészről 1703-ban. A köbányaiaknak nem tetszik ez a mostani, prózaian hangzó név, amely az ottani köbányáktól származik. Szintén történelmi névre áhítoznak. Akció indult meg, hogy kapja meg a kerület a Szent László-város nevet. Szent Lászlóról egyébként kétszázötven évvel ezelőtt már akartak Pesten kerületet elnevezni. A mai ötödiket, mielőtt az még Lipótváros lett volna.

SZENT IMRE VÁROS

a XI. kerület neve. A szentéletű Imre hercegről, Szent István király fiáról kapta a nevét 1931-ben, halálának kilencszázadik évfordulóján Budapest e lendületesen fejlődő városrésze, amely az első kerületből vált le és a Gellérthegy felé a Lágymányoson át Kelenföldig tartó hatalmas területet foglalja magában. 3018 hektárjával Óbuda és Köbánya után a főváros legnagyobb kerületei közé tartozik. A kerület főútvonala, a nagykörút folytatása a Szent Imre herceg útja nevet nyerte. Ez az út most nyert különösen fontosságot azáltal, hogy elkészült a Horthy Miklós-híd, amely az eddig meglehetősen félreeső vidéket teljes mértékben bekapcsolja a főváros vérkeringésébe. Imre herceg mindig igen népszerű volt a magyar közgondolkodásban. A háború előtti Magyarországon tizenkét helység őrízti nevét szerte az ország területén.

MÁTYÁS KIRÁLY VÁROS

lesz az új, XII. kerület neve. Nagysága az előbbi után következik 2611 hektárnyi területével. Érdekes, hogy a kerülethez, amely most nevét fogja viselni, legalábbis annak területéhez, valóban nem sok köze volt *Mátyás* királynak. Ez a kerület is az első kerületnek volt része. Buda rohamos fejlődése tette szükségessé, hogy a monstruózan nagy első kerületet háromfelé osszák. Az, ami most a tizenkettedik lesz: a Hegyvidék, a Svábhegy, Hűvösvölgy, Zugliget. Mátyás szerette Budát, amelynek fejlesztésére igen sokat tett. *Zsigmond* kastélyát restauráltatta, Budát és Pestet várfallal vette körül, fejedelmi székhellyé tette, új főiskolát épített Budán, amelynek fénye, pompája híres volt egész Európában. Könyvnyomdát is állított fel Budavárában, aki a róla elnevezett városrészt szerette legjobban egész birodalmában. Itt, a budai hegyvidéken, amely akkor sokkal vadregényesebb volt, állt Mátyás vadász-kastélya, ahol igen gyakran tanyázott előszeretettel, amint arról *Vörösmarty* Mihály *Szép Honkaja* is tanuskodik. Hűvösvölgy egy részét *Vadaskertnek* nevezik. A név önmagában nem mond semmit, ha nem tudjuk, hogy Mátyás idejéből való. Mátyás király vadaskertjének emlékét őrzi. Ugyancsak Mátyás idejéből való a *Nyék* elnevezés is, amely szintén az ő egyik birtokának neve volt. Útvonal a hegyvidéken eddig is volt a nagy királyról elnevezve. Itt vonul végig a Mátyás király útja az Andrássy útnál is hosszabb két és fél kilométerével.

Eredetileg *Horthy* Miklós kormányzóról akarták elnevezni a kerületet, ő azonban elhárította ezt magától és ragaszkodott ahhoz, hogy a XII. kerület Mátyás király emlékét örökítse meg. A főváros ekkor úgy határozott, hogy a kormányzó hitveséről nevezi el az egyik új kerületet és így lett

MAGDOLNAVÁROS

a XIII. kerületből, amely a régi V. és VI. kerületek külső részeit, az Angyalföldet foglalja magában az Aréna úttól és a Dráva uccától északra. Nem előkelő vidék ez az ezer hektáron felüli hatalmas városrész. Kültelek. A nyomor és szegénység sívár otthonának tanánya. De éppen ezért választották, hogy megtiszteljék a kormányzó feleségének, született *Purgly* Magdolnának a keresztnevét, mert a szegénység, a nyomor és a betegség ellen talán senki nem küzdött többen személyes fáradságával, jószándékával és meleg szívével, mint *Horthy* Miklósné, Tizennyolc

RÁKOSVÁROS

az utolsó, a XIV. kerület neve. A VI. és VII. kerületek külterületeiből alakult és szintén igen nagy, 1800 hektár. Történelmi múltunk emlékét őrzi nevében, amennyiben ezen a területen valamikor nagy mező volt, a Rákos mezeje, 1286 és 1540 között a legtöbb országyűlés színhelye. Itt jött össze a magyar nemesség, hogy meghozza a maga törvényeit. Volt úgy, hogy néha nyolcvanezer ember is eljött egy-egy ilyen tömegországyűlésre. A király és a főurak Budavárában mindig előkészítőgyűléseket tartottak és csak a végleges határozatokat terjesztették a kissé nagyszámú gyűlekezett elé. A Kerepesi úttól jobbra és balra tanyázott a nemesség. Ebből csak a baloldali rész tartozik Rákosvároshoz, a Kerepesi út másik oldala már Köbánya. Nem igaz az, hogy a szabadban, vagy lóháton tanácskoztak volna. Vagy sátorban, vagy a domonkosok közeli templomában tartották a tanácskozást. Aki nem fért be, az a nyitott ajtón át hallgatta a gyűlést, de azért felszólalhatott. Mindenesetre határozottan kényelmelebb volt, mint a mai parlamenti tanácskozás. A kerület lakosainak egyébként nem tetszik új városrészük neve. Akció indult meg, hogy amint Zuglóban, a Thököly út végén elkészül a Rákóczi-kápolna, nevezzék el a kerületet *II. Rákóczi* Ferencről, a nagy szabadsághősről: Rákóczi-városnak. Erre valószínűleg rövidesen sor is fog kerülni.

Igy tükröződik a főváros kerületeinek nevében kicsit a magyar múlt. (p. gy.)